

KOLMAS PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2020

Sk 1:3–6 (1Kr 1:26–31; Lk 19:1–10)

3 Seepärast¹ ütle neile: Nõnda ütleb vägede ISSAND: Pöörduge minu juurde, ütleb vägede ISSAND, siis ma pöördun teie juurde, ütleb vägede ISSAND!

4 Ärge olge oma vanemate sarnased, kellele endised prohvetid hüüdsid, öeldes: Nõnda ütleb vägede ISSAND: Pöörduge ometi oma kurjadelt teedelt ja oma kurjadest tegudest! Aga nad ei kuulanud ega pannud mind tähele, ütleb ISSAND.

5 Teie vanemad – kus nad on? Ja prohvetid – kas nad elavad igavesti?

6 Aga minu sõnad ja seadused, mis ma andsin oma sulastele prohvetitele, eks need tabanud teie vanemaid, nii et nad pöördusid ja ütlesid: Nõnda nagu vägede ISSAND nõuks võttis meiega talitada meie eluviiside ja tegude järgi, nõnda ta meiega talitas.

Sissejuhatus

Prohvet Sakarja, Iddo poja Berekja poeg, alustas kuulutamist Pärsia kuninga Daarjavesse (Dareios I) teise valitsusaasta kaheksandal kuul, s.t oktoobris-novembris 520 eKr. Preesterlikust suguvõsast pärinedes oli Sakarja tõenäoliselt ka ise preester. Esra raamatus mainitakse teda seoses Jeruusalemma templi ülesehitamisega (Esr 5:1; 6:14). Prohveti nimi – יְחֶזְקִיָּהּ – tähendab «Issand (Jaah) tuletab meelde/peab meeles».

Sakarja raamatu esimesed kuus peatükki sisaldavad nägemusi, mille sõnumiks on pagendusse viidud Jumala rahvale suunatud kutse pöörduda taas Issanda poole, ning tõotus, et Issand pöörab oma rahva vangipõlve ja lubab tal naasta kodumaale. Jumal lööb paganaid, on ise müüriks oma rahva ümber ning viimaks pöörduvad koguni paljud paganad Tema poole.

Issand võtab ära oma rahva süü ja teeb ta uueks, andes talle võimaluse käia taas oma Jumala teedel ning elada Tema Seaduse kohaselt. Seejuures tuletab Jumal oma rahvale korduvalt meelde, et Iisraeli taastamine ja Jeruusalemma ülesehitamine ei sünni mitte inimliku väe varal, vaid Jumala Vaimu läbi, kusjuures sellest saavad rõõmustada need, kes ei põlga ära teinekord väikestki algust.

Seitsmes ja kaheksas peatükk tuletavad meelde, et languse ja hävingu põhjuseks on olnud rahva sõnakuulmatus, ning manitsevad eluks õiguses ja jumalakartuses, sidudes sellega Jumala rahva uue tõusu ja au ka teiste rahvaste silmis.

Sakarja raamatu teine pool, peatükid 9–14, keskenduvad ühelt poolt ettekuulutustele

¹ Ehk oleks mõistlik alustada lugemist raamatu algusest või vähemalt eelmisest salmist: «Issand oli väga vihane teie vanemate peale. Seepärast...» (Sk 1:2)

paganarahvaste peale tulevast karistusest, nende langusest ja laialipillutamisest, aga ka nende vähemalt osalisest pöördumisest Jumala poole, ning teisalt Jumala rahva lunastamisele ja aulisele tulevikule, nii nähtavas tulevikus kui aegade lõpul. Olulise sõnumina kordub neis peatükkides hoiatus karistada nurjatuid ja vääritud karjaseid, kes hülgavad oma lambad ning kelle asemel Jumal viimaks ise kuningana valitsema tõuseb.

Keelelisi märkuseid

Vägede Issand – יהוה יצבאות – «JHWH Sebaot». Nii siin kui järgnevalt kasutatakse originaalis sõna «Issand» asemel Jumala nime. Sõna יצבא tähistab eeskätt sõjaväge ja sõjaväeteenistust, ülekantult ka suurt hulka², aga vahel ka taevaseid ebajumalaid³. Küllap ei ole juhuslik, et prohvet Sakarja tarvitab tiitlit יהוה יצבאות oma raamatus 53 korda – tõenäoliselt väljendab ta sellega oma veendumust Jumala universaalsest meelevallast mitte ainult Iisraeli, vaid kõigi rahvaste ja nende ajaloo üle.

Pöörduge – שובו – sõna שוב tähendab «tagasi pöörduma», «tagasi tulema», «naasma», aga ka «[kellestki] ära pöörduma».

Minu juurde...teie juurde – אלי...אלֵיכֶם – võib tõlkida ka «minu poole» ja «teie poole».

Oma vanemate sarnased – כַּאֲבֹתֵיכֶם – õigupoolest «nagu teie isad». Sõna אב – «isa» – ei tähista mitte ainult lihast isa, vaid laiemalt kõiki esivanemaid.

Kellele...hüüdsid – אֲשֶׁר קָרָא לֵיהֶם – sõna קרא tähendab «kutsuma», «hüüdma», «nimetama», «[välja] kuulutama».

Endised prohvetid – הַנְּבִיאִים הַרְאֵשִׁנִּים – sõna נביא – «prohvet» – tuleneb verbist נבא – «prohvetlikult kõnelema» –, mille üheks kaastähenduseks on ülevoolav pulbitsemine või väljavalamine.⁴

Kurjadelt – הָרְעִים – sõna רע tähistab nii seesmist kurjust ja pahatahtlikkust kui ka aktiivset, nähtavat ja kogetavat kurja, mida kellelegi tehakse.

² Vrd nt 1Ms 2:1: Nõnda on taevas ja maa ning kõik nende väed valmis saanud.

³ Vrd nt 2Kn 17:16; Jr 19:13; Sf 1:5.

⁴ Väljend ראשונים ei tähista mitte ainult endiste või varasemate aegade prohveteid, vaid seda kasutatakse ka traditsioonilise terminina heebrea Piibli nn varajaste prohvetite raamatute kohta, mille hulka loetakse Joosua, Kohtumõistjate, Saamueli ja Kuningate raamatud (vastandina hilistele prohvetitele – נביאים אחרונים –, kelleks on Jesaja, Jeremija, Hesekiel ja 12 «väikest prohvetit» Hooseast Malakini. Sakarja peab siin küll tõenäoliselt silmas üleüldiselt endiste (s.t Paabeli vangipõlve eelsete) aegade prohveteid, nagu ka Sk 7:7.12.

Oma...teedelt – מִדְרָכֵיכֶם – sõna דָּרַךְ tuleneb verbist דָּרַךְ – «sammuma», «astuma», «[sisse] tallama» ning tähistab nii teed kui ka eluviisi ja elukäiku ja -valikuid.

Ja oma...tegudest – ומעליליכם – sõna מַעַלֵּל tähistab Piiblis, eriti prohvetiraamatutes, enamasti halbu, rikutud, kurje tegusid.

Aga nad ei kuulunud – וְלֹא שָׁמְעוּ – sõna שָׁמַע tähendab «kuulma», «kuulama», «tähele panema», «[palvet] kuulda võtma», ka «kuuletuma».

Ega pannud mind tähele – וְלֹא־הִקְשִׁיבוּ אֵלַי – sõna קָשַׁב tähistab eeskätt osavõtlikku tähelepanemist ja kuuldavõtmist.⁵

Teie vanemad – אֲבוֹתֵיכֶם – «teie isad».

Ja prohvetid – וְהַנְּבִיאִים – huvitaval kombel on 1739. aasta Piiblis tõlgitud: «...ja kas need walle-prohwetid...»

Igavesti – הַלְעוֹלָם – sõna עוֹלָם – «igavene» – tuleneb verbist עָלַם – «peitma», «varjama», «salajas hoidma» ning tähistab mitte ainult igavikku, vaid ka kauget, tundmatut, varjul olevat tulevikku.

Minu sõnad – דְּבָרַי – sõna דָּבַר tuleneb verbist דָּבַר – «kõnelema», «rääkima» – ning tähendab korrastatud, mõtestatud ja ka loovat kõnet (sõna), mis ei pruugi mitte ainult tähistada, vaid ka põhjustab seda, millest kõneldakse, s.t selles väljendub ja teostub [Jumala] vägi. Kui tegemist on «Issanda sõnaga» – דְּבַר־יְהוָה –, siis on tegemist kas ilmutusega Temast või koguni Tema eneseilmutusega.

Ja seadused – וְחֻקֵּי – sõna חָק – «seadus», «eeskiri», «juhend», «korraldus» – tuleneb verbist חָקַק – «uuristama», «sisse lõikama», «graveerima» –, mis viitab muuhulgas ka seaduste andmisele ja valitsemisele, ilmselt seose tõttu seadusetekstide uuristamisega kivi- või savitahvlitele.

Andsin – צִוִּיתִי – sõna צָוָה tähendab «käskima», «korraldust andma», «ülesandeks seadma».

Eks need tabanud teie vanemaid – הֲלוֹא הִשִּׁיגוּ אֲבוֹתֵיכֶם – võiks tõlkida ka «eks need saanud kätte teie isad» või «eks need tulnud kätte teie isadele».⁶

⁵ 1739. aasta piiblitõlkes: «...egga holind minnust.»

⁶ Mõned uurijad arvavad, et אבותיכם – «teie isad» – asemel tuleks lugeda אתכם – «teid», seega oleks salmi mõte selles, et prohvetite poolt isadele öeldu on nüüd teile kätte tulnud. Sellega kaoks ka vastuolu Sk 1:4 isade kohta sedastatuga, mille küll näiteks Luther on lahendanud teisel viisil, tõlkides: «Das sie sich haben müssen keren vnd sagen...» – «Nii et nad oleksid pidanud pöörduma ja ütleva...»

Sisuline analüüs

Paabeli vangipõlve lõpuaastaks peetakse sageli aastat 539 eKr, mil juutidele anti luba naasta kodumaale. Prohvet Sakarja näeb asja veidi teisiti: kui ta aastal 520 eKr oma kuulutustööd alustab, siis endiste prohvetite poolt ette kuulutatud seitsekümmend vangipõlveaastat (vt nt Jr 25:11j; 29:10) veel kestavad: «Siis kostis Issanda ingel ja ütles: «Vägede Issand! Kui kaua sa keelad halastust Jeruusalemmale ja Juuda linnadele, kelle pärast sa oled olnud pahane need seitsekümmend aastat?»» (Sk 1:12)

Nimelt ei saa vangipõlve lugeda lõppenuks enne, kui Jeruusalemmas olev Issanda tempel on uuesti üles ehitatud. Saalomoni tempel hävitati aastal 586 eKr, Jeruusalemma taastamist alustati küll kohe pärast naasmist, aga teine tempel pühitseti alles aastal 516 eKr.

Prohvet Sakarja raamat on ühelt poolt vastus küsimusele, miks Jumala rahvas üldse pidi kogema oma riigi langust ja lõppu, sealhulgas kuidas oli võimalik, et Issand lasi hävineda oma templil – ja ka küsimusele, miks nii templi taastamine kui kogu maa ülesehitamine näib nii lootusetult pikalt aega võtvat. Teisalt aga on Sakarja sõnumiks pidev meeldetuletus uutele põlvkondadele mitte korrata oma esivanemate vigu, vaid neist õppida ning õiged ja viljakandvad järeldused teha.

«Issand oli väga vihane teie vanemate peale,» alustab prohvet oma kuulutust (Sk 1:2). Miks? Sest «nad tõrkusid tähele panemast ja tegid oma kaela kangeks ja kõrvad kurdiks kuulma. Ja nad tegid oma südame teemandi sarnaseks, et mitte kuulda Seadust ja sõnu, mis vägede Issand oli läkitanud oma Vaimuga endiste prohvetite läbi; seepärast tuli see vägede Issanda suur viha.» (Sk 7:11j)

Tagajärjed olid kõigile teada: «Ma puhusin nad laiali kõigi paganate juurde, keda nad ei tundnud, ja maa nende taga jäi tühjaks minejaist ja tulijaist. Nõnda muudeti ihaldatud maa kõrbeks.» Sk 7:14) Omaenda süül kaotas Jumala rahvas nii vabaduse, oma riigi, maa kui ka pühakoja ning pidi elama laialipillutatuna, pagenduses, võõraste võimude all. Oma rahvast tabanud kurja saatust kasutas Jumal kui karistust, mille eesmärgiks oli rahva puhastamine ja uuendamine – et selle möödudes oleksid nad võimelised nii Jeruusalemma templi kui kogu oma maa tõeliselt üles ehitama.

Paabeli vangipõlvest naasmisest kõnelevad Vanas Testamendis Esra ja Nehemja raamatud ning eriti viimases neist kirjeldatakse põhjalikult tagasipöördunute kohati lausa masendavat olukorda: «Kandja ramm raugab, prügi on palju – meil pole jaksu ehitada müüri.» (Ne 4:4) Ilmselt just sellisesse õhustikku olid suunatud prohvet Sakarja sõnad, millega ta tuletas Jumala rahvale meelde, et oma maa ja templi väline taastamine on võimalik ainult siis, kui sellele eelneb seesmine uuenemine, mille peegelduseks väline ülesehitamine õigupoolest on.

«Issand oli väga vihane teie vanemate peale. Seepärast... pöörduge minu juurde, ütleb vägede Issand... Ärge olge oma vanemate sarnased... Pöörduge ometi oma kurjadelt teedelt ja oma kurjadest tegudest!» (Sk 1:1–4)

Tuleb tunnistada, et kuigi tegemist on kindlasti väga siira üleskutsega, mida tuleb võtta tõsiselt ja täiesti üheselt mõistetavalt järgida, võib siin kuulda ka teatavat kahtlusenooti: esiteks, need, kes ei kuulunud Issandat ega hoolinud Temast, olid kõnetatute isad – ja üks lapsed ole ikka vähemalt mingil määral oma isade nägu. Ning teiseks: ka esiisadel olid prohvetid, kelle sõnad neid tabasid ja kelle kuulutatute neile kätte tuli, aga isegi kui nad siis mõneks ajaks oma kurjusest taganesid ja Issanda teedele naasesid, oli see kõik ajutine ning uus langus kippus eelmistest veelgi rängem olema.

Nii esiisad kui nende juurde saadetud prohvetid on vajunud aegade hämarusse (vrd Sk 1:5) – neile kuulutatute ja nendega sündinu ei ole aga kaotanud midagi oma aktuaalsusest, nagu ei ole läinud midagi kaotsi ka sellest lausa ahastamapanevast järjekindlusest, millega inimkond jätkab üha ja üha samade vigade tegemist.

Jumal ei jäta sellegipoolest oma rahvast hooletusse ning prohvet annab tema kätte usaldatud kutse ustavalt edasi – isegi siis, kui on alust kahelda, et lõpuks läheb kõik ikka samamoodi, nagu alati. Issand ütleb küll prohvet Sakarja kaudu, et Ta pöördub oma rahva juurde [tagasi] siis, kui rahvas taas Tema poole pöördub (Sk 1:3), kuid Jumal teeb tegelikult midagi märksa enam, töötades oma rahvale ennetavat armu: «Ma pöördun halastusega tagasi Jeruusalemma juurde. Minu koda tuleb seal üles ehitada, ütleb vägede Issand, ja mõõdunöör veetagu pinguli Jeruusalemma üle... Minu linnad voolavad taas jõukusest üle ja Issand trööstib taas Siionit ning valib taas Jeruusalemma!» (Sk 1:16j)

Jah, kui rahvas ei pöördu, siis tabab teda taas seesama saatus, mille osaliseks said eelmised põlvkonnad, kuid see ei tee tühjaks Tema töötust kinkida oma rahvale kord jääv õnnepõli – päeval, mil «Issand on kuningaks kogu maale», mil Issand on «ainus ja Tema nimi on ainus», päeval, mil kogu Jeruusalemm ja Juuda on pühendatud Issandale (vrd Sk 14:9.21).

Jutluseks

EELK jumalateenistuste käsiraamatu järgi on kolmanda Nelipühale järgneva pühapäeva teemaks «Kutse Jumala riiki». Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on teise lugemisaasta Epistliks (1Kr 1:26–31) apostel Pauluse meeldetuletus lõhestunud Korintose kogudusele, et mitte keegi ei saa ennast rajada omaenda tarkusele, õigusele ega väarikusele, vaid kõigi Kristuse poolt kutsutute ja lunastatute ainsaks lootuseks on rajanemine Temale kui Ristilöödudule, kes on meile «tarkuseks Jumalalt ning õiguseks ja pühitsuseks ja lunastuseks».

Teise lugemisaasta Evangeelium (Lk 19:1–10) toob meieni Sakkeuse pöördumise loo, kusjuures eriti seoses Vana Testamendi lugemisega tasub pidada silmas Sakkeusele osaks saavat ennetavat armu: esmalt läheb Jeesus tema kotta – talle vähemalt väliselt mingeid tingimusi esitamata – ning alles seejärel toimub Sakkeuse pöördumine.

Prohvet Sakarja kuulutuse taustal on midagi samasugust: Jumala rahva Paabeli vangipõli on lõppenud või lõppemas – nii, nagu endiste aegade prohvetid olid kuulutanud. Jumal täidab oma töötused ning annab Iisraelile uue võimaluse – just nii, nagu Jeesus Sakkeuse kotta astudes.

Et see ennetav arm ei jääks aga mitte ainult vastuseta, vaid ka viljata, peab sellele järgnema nii kogu rahva kui iga üksiku inimese sügav seesmine pöördumine, mis väljendub mitte ainult Jeruusalemma templi ja Juudamaa uuesti üles ehitamises, vaid eeskätt meeleparanduse tegudes, loobumises ülekohtust, sealhulgas väärast, silmakirjalikust vagadusest, mille varjus tehakse tegelikult liiga eriti kõige nõrgematele (vrd Sk 7).

Kutsudes uut põlvkonda mitte järgima oma vanemaid nende jumalatuses ja ülekohtus, mõjub prohvet Sakarja kuulutus ka hoiatava tõdemusena sellest, kuivõrd lähedal langusele Jumala rahvas – isegi Jumala rahvas! – pidevalt on.

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Ükski inim põlv ei ole isoleeritud eelnevaist (ega ka järgnevaist). See tähendab, et minevik mõjutab otseselt nii olevikku kui tulevikku – ning minevikus sündinu on ühtaegu nii meeldetuletuseks ja õppetunniks kui ka tulevikku suunatud hoiatuseks.
2. Iisraeli rahva minevik – kogu tema ajalugu, nagu tegelikult kogu inimkonna ajalugu – on taolistest hoiatustest küllastumiseni täidetud: armastavale ja õnnistavale Jumalale isekas selja pööramine, langus ja häving, Jumala ennetav ja taastav arm, mille viljaks on – ikka tänu Jumalale – pöördumine, pääsemine ja taastamine, ning siis üha uuesti ikka seesama ring, mida me ei koge ju mitte ainult kogu inimkonna ja rahvaste, vaid igaüks ka oma isiklikus elus.
3. Jumala päästev – ja tõepoolest ennetav – arm on samuti ikka seesama. Kristuses on Ta selle kinkinud kõigile, kes Temast kinni haaravad ja Temasse usuvad. Tema poole pöördumine, Tema andestuses elamine ja ka välistes õigusetegudes väljenduv seesmine meeleparandus on ainus võimalus, et meie tulevikuks ei oleks mitte üha rängem häving, vaid elu Jumala riigi õnnes ja kirkuses.